

Анна Яшко

Пряшівський університет

НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СЛОВАЦЬКИХ ШКОЛАХ

Українська національна меншина проживає здебільшого на сході Словацької Республіки у Пряшівському краї в округах Пряшів, Бардіїв, Свидник, Стара Любовня, Міжлабірці, Гуменне і Снина. В рамках Словацької Республіки знаходяться державні національні школи різного типу – з української мовою викладання та з вивченням української мови як окремого предмета тільки в наведених округах Пряшівського краю.

Прошло вже 23 роки від початку гуманізації й демократизації словацького шкільництва завдяки змінам після листопадових подій 1989 року. В перший момент ці події вплинули на посилення гуманізації й демократизації у навчальному процесі, таким чином і на формування особистості як найвищої цінності суспільства. Само собою, у формуванні особистості важливу роль відіграє рідна мова, історія, культура, традиції, мистецтво, література. Все це пов'язує людину з її попередниками.

Кожна дитина засвоює рідну мову з дитинства від своїх батьків. Але сучасний «тренд» не сприяє розвитку української мови чи її говірок у Словаччині. Українська національна меншина, можливо, жила в умовах, які не сприяли її розвитку, але йдеться про те, що більшість україномовного населення не хотіла й не хоче знати ні мови, ні історії, ні культури своїх предків, тому для української мови у Словаччині несприятливі умови для її подальшого розвитку.

Важливу роль у засвоєнні рідної мови мала б відіграти школа. Навчання дітей у Словацькій Республіці починається в дитячому садку з 3-х років. Початкову освіту в основній школі дитина починає з 6 років, спочатку в основній школі I ступеня (1-4 класи), продовжує навчання в основній школі II ступеня (5-9 класи).

В основній школі I ступеня дитина повинна засвоїти алфавіт, навчитися читати, писати й розмовляти рідною мовою.

На II ступені основної школи учні засвоюють певні теоретичні знання, навчання мови має бути спрямоване на комунікацію.

Випускники основних шкіл мають можливість перейти до гімназій, чотирирічних технікумів та в різні професійно-технічні училища. Після здобуття середньої освіти абсолювенти мають право вступати у вищі навчальні заклади.

За нашими даними, у Словаччині сьогодні існує лише вісім дитсадків з вивченням української мови (таб. 1).

Таблиця 1

Сучасний стан – дитячі садки (2011 р.)

округ	шкіл
Бардіїв	0
Гуменне	1
Міжлабірці	3
Пряшів	1
Стара Любовня	2
Свидник	1
Пряшівський край	8

З наступної таблиці ясно, що кількість дитсадків з вивченням української мови з кожним роком менша, одночасно зменшується й кількість класів з вивченням української мови. Кількість дітей в українських дитсадках з 2004 р. знизилась із 546 учнів на 192 учні у 2011 р. (таб. 2).

У наступній таблиці наводимо для ілюстрації й кількість дитсадків з вивченням русинської мови, яка стає якимось «феноменом сучасної епохи».

Перший «русинський дитсадок» виник в Міжлабірському окрузі у 2009 р., а в 2011 р. відкрито другий дитсадок з вивченням русинської мови в окрузі Сабінов.

Таблиця 2

Дитячі садки – огляд від 2004 р.

Навчальний рік	СМ-УМ* кількість шкіл	УМ* кількість шкіл	РМ* кількість шкіл	Кількість класів з українською мовою	Кількість дітей в українських дитсадках
2004	3	27	0	30	546
2005	3	24	0	24	384

2006	3	10	0	15	243
2007	3	11	0	17	279
2008	3	8	0	14	236
2009	3	6	1	12	184
2010	3	5	1	11	188
2011	3	5	2	11	192

* СМ-УМ – паралельні класи українська і словацька мова;
 УМ – школа з українською мовою навчання;
 РМ – школа з русинською мовою навчання.

Основних шкіл з вивченням української мови в Словаччині на сьогодні тільки шість. Якщо порівняти з роком 2001, про який писала Марія Чіжмарова [1, с. 494], кількість українських основних шкіл знизилася із близько двох десятків на сучасних лише шість основних шкіл (таб. 3).

Таблиця 3

Сучасний стан – основні школи (2011 р.)

округ	шкіл	1.-4.	5.-9.	1.-9.
Бардіїв	1	0	0	1
Гуменне	1	0	0	1
Міжлабірці	1	1	0	0
Пряшів	1	0	0	1
Стара Любовня	2	1	0	1
Пряшівський край	6	2	0	4

В наступній таблиці перелік основних шкіл, класів з українською мовою навчання та кількість дітей в українських основних школах, яка як в дитсадках, кожним роком зменшується. (У таблиці для порівняння знову наводимо й кількість «русинських шкіл».)

Таблиця 4

Основні школи – огляд від 2004 р.

Навчальний рік	СМ-УМ кількість шкіл			УМ кількість шкіл			РМ кількість шкіл			Кількість класів з українською мовою навчання			Кількість дітей в українських школах		
	1-9	1-4	5-9	1-9	1-4	5-9	1-9	1-4	5-9	Разом	1-4	5-9	Разом	1-4	5-9
2004	2	0	0	5	1	0	0	1	0	45	20	25	466	208	258
2005	1	0	0	6	1	0	0	1	0	44	20	24	472	211	261
2006	1	0	0	6	1	0	0	1	0	41	19	22	457	212	245
2007	1	0	0	6	1	0	0	1	0	41	19	22	446	213	233
2008	1	0	0	5	2	0	0	2	0	38	19	19	426	207	219
2009	1	0	0	5	1	0	0	2	0	33	14	19	404	199	205
2010	1	0	0	5	1	0	0	2	0	34	14	20	395	195	200
2011	1	0	0	3	2	0	0	3	0	28	14	14	327	165	162

Якщо у 2001 р. існувало шість середніх шкіл з вивченням або викладанням української мови, то на той час залишилась лише одна – Гімназія ім. Т. Шевченка у Пряшеві (школа має статус школи з українською мовою викладання, хоч більшість предметів викладають по-словацьки) (таб. 5).

Таблиця 5

Сучасний стан – середні школи (2011 р.)

округ	шкіл
Бардіїв	0
Гуменне	0
Міжлабірці	0
Пряшів	1
Стара Любовня	0
Пряшівський край	1

Гімназія ім. Т. Шевченка у Пряшеві відкриває свої двері для учнів вже від 1936 р. [3, с. 157]. Але на сьогодні кількість учнів в цій Гімназії поступово знижується, хоча є і світлі роки, коли їхня кількість збільшується, але, на жаль, не на довгий час (таб. 6).

Таблиця 6

Гімназія ім. Т. Шевченка у Пряшеві

Навчальний рік	Кількість класів	Кількість учнів
2004	6	135
2005	5	133
2006	5	124
2007	4	97
2008	5	133
2009	5	133
2010	5	132
2011	5	120

Середніх фахових шкіл з вивченням або викладанням української мови у Словаччині немає. Середня здоровельна школа в Гуменному закрила українські класи у 2006 р (таб. 7).

Таблиця 7

Середні фахові школи

Навчальний рік	СМ-УМ кількість шкіл	УМ кількість шкіл	Кількість класів	Кількість учнів
2004	1	0	4	58
2005	1	0	4	51
2006	1	0	4	41
2007	0	0	0	0
2008	0	0	0	0
2009	0	0	0	0
2010	0	0	0	0
2011	0	0	0	0

З наведених фактів доводиться зробити висновок, що наступність навчання в існуючій сітці українських шкіл у Словаччині не забезпечена. Учні національних шкіл мають сьогодні можливість вступати лише в гімназію, бо інших фахових національних шкіл немає.

У чому полягають проблеми українського шкільництва у Словаччині, чому з кожним роком убуває українських шкіл, чому в українських школах менше дітей? На ці питання важко відповісти. На нашу думку, цей стан викликаний збігом декількох обставин:

- по-перше, загальний стан шкільництва у Словаччині, деградація учительської професії, спричинена об'єктивними й суб'єктивними факторами з боку батьків, учнів, деколи й учителів;
- по-друге, відсутність інтересу батьків, а одночасно і їхніх дітей до рідної мови, культури, історії і т. і., які залежать і від учителя, і від його ставлення до української мови;
- по-третє, рівень наших шкіл, не лише українських, а й словацьких, поступово знижується;
- по-четверте, завдяки недостатньому рівню шкіл випускаються недосконало підготовлені абітурієнти, які поступають у ВНЗ й стають учителями;
- по-п'яте, відсутність україномовних студентів у середніх школах і ВНЗ, які байдуже ставляться до української мови й історії українського народу, яку часто перекидують і таким чином викликають в учнях нелюбов до рідної мови, народу. Але не лише учителі винуваті у деградації українського шкільництва. Насамперед це батьки, які мають своїх дітей навчити рідної мови, але батьки часто самі соромляться свого походження.

Вихід з такої ситуації нелегкий. Українські школи поступово зникають, а з часом виникають школи з вивченням русинської мови. Українців у Словаччині, за даними Перепису населення, завжди менше і менше (1991 р. – 13 281; 2001 р. – 10 814; 2011 р. – 7 430). Навпаки, русинське населення збільшується (1991 р. – 17 197; 2001 р. – 24 201; 2011 р. – 33 482), а саме тому, на нашу думку, з'являються на сході Словаччини русинські школи, а українські зникають.

Нелегку ситуацію погіршує ще й факт, що президент України Віктор Янукович підписав мовний закон, який усуває українську мову з усіх сфер українського життя, що може мати небажаний вплив на українську мову і за кордоном України. Про те пише й Іван Яцканин у

Новому житті [4, с. 4]: «Одним підписом «президентського» пера перекреслив усі здобутки української громади Словаччини, не усвідомлюючи собі, що приниженням української мови в Україні він знижує престиж української мови і за межами України. А цей момент не може не відбитися в національно-культурному житті українців Словаччини».

Тому складне завдання не лише перед українською інтелігенцією Словаччини, але й перед українською інтелігенцією взагалі – наперекір усім перешкодам зберегти духовне багатство своїх предків, культуру, мову і національну школу.

-
1. Чіжмарова М. Українська мова в Словаччині (до питань навчання української мови в школах) / М. Чіжмарова // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2004. – Випуск 34 (II). – С. 493-497.
 2. Чіжмарова М. Розвиток українсько-словацького співробітництва в галузі освіти / М. Чіжмарова // Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-словацькому прикордонному регіоні: реалії, проблеми, перспективи. – Ужгород, 2010. – С. 104-112.
 3. Мулічак Ю. Виникнення та етапи становлення Об'єднаної школи ім. Т. Шевченка з українською мовою навчання / Ю. Мулічак, І. Світкова // Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-словацькому прикордонному регіоні: реалії, проблеми, перспективи. – Ужгород, 2010. – С. 148-162.
 4. Яцканин І. Він плюнув нам в очі... / І. Яцканин // Нове життя. – 2012. – № 19.
 5. Перепис населення, таблиці. – Режим доступу: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4>
 6. Статистичний щорічник. – Режим доступу: <http://www.uips.sk/>